

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Adrianny Gawendy pt. „Sytuacja życiowa sprawców przestępstw przedterminowo zwolnionych z zakładów karnych” napisanej pod kierunkiem naukowym prof. zw. dr hab. Brunona Hołysta i dr hab. prof. UJK Anny Kieszkowskiej na Wydziale Pedagogicznym i Artystycznym Uniwersytetu Jana Kochanowskiego Kielcach .

I. Ogólna charakterystyka pracy doktorskiej

Dysertacja doktorska mgr Adriany Gawendy, pt. „Sytuacja życiowa sprawców przestępstw przedterminowo zwolnionych z zakładów karnych” liczy 271 stron i jest interesującym studium teoretyczno-dogmatyczne z zakresu nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika.

Przedłożona do recenzji dysertacja dotyczy istotnych i bardzo interesujących aspektów pedagogiki resocjalizacyjnej a ujęcie przedmiotowego zagadnienia, które podważa funkcjonalność zastanego porządku prawnoinstytucjonalnego i założenia wykonywania kary wolności; implikują przekonanie o dążeniu Autorki do poszukiwania systemu postępowania readaptacyjnego zapewniającego racjonalne i uzasadnione rygorami wiedzy pedagogicznej wykonywanie środka probacyjnego.

Analiza wsparta została na dogłębnej i krytycznej ocenie współczesnych teorii, kierunków i sugestii w obszarze interdyscyplinarnej wiedzy w oparciu o przeprowadzone badania ilościowe. Ujęcie przedmiotu poznania wskazuje

na wysoki poziom naukowy tak pod względem merytorycznym ,jak i pomiaru założonych tez i problemów badawczych.

Wybór tematu rozprawy doktorskiej uznać należy za trafny, ponieważ istnieje potrzeba naukowej analizy materii związanej z zaburzoną socjalizacją osób w okresie prekryminalnym i oceną resocjalizacyjną funkcjonalności i efektywności kary izolacyjnej, rzutujących na skuteczność procesu readaptacyjnego w okresie próby warunkowo przedterminowo zwolnionych z zakładów penitencjarnych.

Obserwowane problemy polskiego systemu wykonywania kary pozbawienia wolności, częstokroć krytykowanego w związku z małą skutecznością metod, sposobów i środków oddziaływania w warunkach izolacji zewnętrznej i wewnętrznej oraz negatywną oceną postaw społecznych oczekiwania i rezultatów kary izolacyjnej, dało asumpt do podjęcia badań nad poprawą racjonalności stosowania tej podstawowej sankcji penalizacyjnej większości zachowań eksternalizacyjnych.

Skuteczność przebiegu procesu kontroli i zmiany społecznej w warunkach izolacji przestrzennej ma bezpośrednie przełożenie na sytuację życiową sprawców w okresie ich readaptacji społecznej. Rozprawa mająca charakter monograficzny, kompleksowo objęła przedmiotowe zagadnienia, co rozstrzyga o jej przydatności dla teoretyków jak i praktyków w dyscyplinie pedagogiki resocjalizacyjnej, kryminologii oraz prawa wykonawczego.

Z ogromnym zaciekawieniem przestudiowałem dysertacją doktorską będącą interdyscyplinarnym spojrzeniem makrostrukturalnym oraz mikrostrukturalnym na niezmiernie istotny obszar jakim jest kształtowanie świata świadomości umysłu i obiektywnych treści myślenia u osób manifestujących zachowania nieuważne i niedojrzałe.

Struktura opracowania jest logiczna i uporządkowana rzeczowo w ośmiu rozdziałach tematycznie i spójnie powiązanych z zasadniczą ideą i celami poznawczymi. Pracę wieńczy obszerna bibliografia zawierająca 259 pozycji zwartych stanowiących najnowsze publikacje naukowo- badawcze w tym 48 obcojęzycznych.

Wykaz źródeł cytowanych opracowań poszerza indeks aktów normatywnych, zestaw tabeli i wykresów oraz katalog zastosowanych narzędzi do ekstrapolacji własnej analizy empirycznej.

Za istotne z punktu widzenia nauki pedagogiki resocjalizacyjnej sensu largo oraz kryminologii należy uznać analizy jakich Doktorantka dokonuje w pracy, bowiem naukowe indagacje tej problematyki mają na celu osiągnięcie zakładanego celu teoretycznego jak i doprowadzenie do sformułowania rozwiązań, które mogą być implementowane do praktyki, bowiem są to zagadnienia o dużej doniosłości społeczno-poznawczej. Refleksja naukowa oparta na znajomości realiów resocjalizacyjnych wydolności sankcji karnej realizowanej w przestrzeni izolacyjno-segregacyjnej, skłania do przyjęcia określonych metodycznych procedur postępowania pedagogicznego, które w sposób zasadniczy mogą wpłynąć na modyfikację treści polityki kryminalnej i wybór skutecznych sankcji penalnych zmieniających na trwale zachowania wrogie dorosłych osób.

Na uwagę zasługuje dążenie do rozwiązań nowoczesnych i innowacyjnych sposobów praktycznego działania celowościowego, sprzyjających kierunkom współczesnych założeń i idei kryminologii liberalnej i abolicjonistycznej na świecie, a także polskiej myśli naukowej i eksperymentalnych praktyk modyfikujących politykę karną w kraju. Czynnione w tym zakresie spostrzeżenia i formułowane zalecenia socjotechniczne mają istotny walor użyteczności dla istniejącego systemu instytucjonalnej resocjalizacji i readaptacji wspólnotowej. Jest to wartość

dodatkowa rozprawy naukowej, gdyż pedagogika jest nauką stosowaną i tym samym artykułowanie reguł moderacyjnych definiujących kierunek zmian, ich zakres i strukturę oraz dynamikę wskazują, iż Autorka dysponuje profesjonalnymi kompetencjami pozwalającymi zaplanować konkretne rozwiązania co do celów, faz i strategii oddziaływań resocjalizacyjno-readaptacyjnych w warunkach systemu probacyjnego.

Podkreślić należy, iż problematyka resocjalizacyjnej wydolności kary pozbawienia wolności a także zagadnień związanych z restrukturalizacją systemu penitencjarnego w celu stworzenia progowych warunków dla efektywnej inkluzji modelu readaptacyjnego, podejmowana była w niewielu pracach naukowych z zakresu nauk społecznych w sposób systemowy ze wskazaniem rozwiązań zwartych dla praktyki resocjalizacyjnej. Ponadto żadne z tych opracowań nie ujęło zagadnień w sposób holistyczny łącząc na poziomie indywidualnym, supraindywidualnym i transkulturowym podstawowe dynamizmy i dymensje sytuacji życiowych przestępców rzutujących na pozytywny ich powrót do wspólnotowości.

Jest również istotne, iż zagadnienia będące przedmiotem recenzowanej pracy są aktualne w toczącej się debacie na temat aktualnej polityki penitencjarnej w kraju, nieustannych zmian w ustawodawstwie karnym w kierunku obostrzenia stosowania sankcji penalnych oraz dyskursu naukowego podkreślającego terapeutyczne walory proponowanych alternatywnych oddziaływań probacyjnych w miejsce reliktovej dolegliwości kary izolacyjnej. Nie ulega wątpliwości, iż przy rosnącej liczbie kar probacyjnych wykonywanych w środowisku otwartym, problematyka tritmentu resocjalizacyjnego wymaga istotnej modernizacji i dostosowania do współczesnego kierunku rozwoju nauk kognitywistycznych nakazując uwzględnić dymensje osobowe, społeczno-środowiskowe oraz kulturowe

w projektowaniu trajektorii rozwojowej o cechach zindywidualizowanych dla systemu resocjalizacyjno-readaptacyjnego.

Na szczególną uwagę zasługuje, iż Doktorantka dokonała eksploracji zjawiska, które dotąd nie było poddane tak wszechstronnej i wielowątkowej krytycznej analizie na poziomie wielu nauk, w stronę odpowiedzi na kapitalną kwestię racjonalności a nade wszystko oddziaływań specjalistycznych w segmencie izolacji, integracji oraz inkluzji społecznej będących substytutami sankcji karnych.

Zastosowanie nowych rozwiązań w zakresie dywersyfikacji karania, zreformowania polityki penitencjarnej na poziomie restrukturalizacji jakościowej a nie ilościowej zakładającej przekształcenia co do celów, funkcji, zadań i metodyki postępowania pedagogicznego oraz odrzucenie dotychczasowych stereotypów myślenia i rutynowych koncepcji izolacyjno-integracyjnego modelu kary a przyjęcie idei probacji i zasad inkluzji społeczno-środowiskowej na grunt sprawiedliwości karzącej; mogą zapewnić poprawę warunków i efektów dla polityki kryminalnej oraz sprzyjać rozwojowi humanistyczno-egzystencjalnych programów stanowiących o treści modelu readaptacji wspólnotowej dla osób naruszających ład społeczny.

Część ogólną pracy doktorskiej stanowią rozważania odnoszące się do scharakteryzowania instytucjonalnego systemu izolacji przestrzennej jako kategorii kryzyso-genno-konfliktowej wywierającej trwałe ślady w mechanizmach osobowych skazanych odpowiedzialnych za przystosowanie do życia na wolności. Problematyka wtórnej socjalizacji w systemie segregacyjno-integracyjnym osób dorosłych demonstrujących zachowania inkryminowane, zaprezentowana została wielopoziomowo, wyczerpując w całości kryteria diagnozy, terapii i prognozy społecznej. Do szczególnych kwestii zaliczyć należy dyskurs obejmujący: patogenne układy czynnika wpływu izolacji na jednostkę, sytuację życiową więźniów

w świetle wiedzy i badań naukowych o ich jakości życia oraz kognitywistyczne teorie z zakresu kontroli i zmiany zachowań jednostki.

W rozważaniach teoretycznych obejmujących rozdziały od pierwszego do piątego, które stanowiły proporcjonalną część całość indagacji naukowych, uwzględniono kompendium wiedzy na temat naczelnej idei postępowania resocjalizacyjno-readaptacyjnego w rygorach właściwych dla instytucji warunkowego przedterminowego zwolnienia, zakładającej zdolność jednostki do integracji wtórnej i rozwoju moralnego.

Osią centrową spinającą powyższą problematykę stanowi propozycja budowy modelu readaptacyjnego dla skazanych, którego efektywność mierzona winna być rozwojem zdolności empatycznych, prospołecznych i postaw moralnych. Wnioskowanie to jest wyborem strategii obejmującej interweniowanie na sferę emocjonalną, poznawczą i zachowawczą jednostek wchodzących w konflikt z prawem karnym w celu przeobrażeń ich motywacji, myślenia, percepcji, pamięci, wyobraźni oraz emocji i uczuć wyższych odpowiedzialnych za autoteliczne pozytywne zmiany w dynamizmach osobowościowych.

Część druga dysertacji doktorskiej obejmuje: metodologię własnych badań empirycznych oraz analizę ich przebiegu i wyniki w zakresie gotowości i zmiany co do zdolności osobowych, wspólnotowych i kulturowych pozwalających na przewartościowanie metapotrzeby w stronę wolności emocjonalnej, ekstensywnej motywacji, dowartościowania, pogłębienia świadomości i samoświadomości oraz czynnego uczestnictwa w przestrzeni kulturowej osób karanych poddanych rygorom warunkowego przedterminowego zwolnienia z zakładów penitencjarnych.

Rozważania w obu częściach są proporcjonalne i zakończone rzeczowym analitycznym i diagnostyczno-prognostycznym podsumowaniem badanego przedmiotu poznawczego.

Formułowanie własnych ocen i opinii, sposób ich argumentowania i prezentowania własnego stanowiska przez Doktorantkę, potwierdza umiejętność dokonywania syntezy naukowej i zdolności wyrażania myśli w sposób przejrzysty, logiczny, spójny oraz przekonywujący.

Przeprowadzone przez Autorkę opracowania własne badania empiryczne potwierdzają, że wiedza mgr Adrianny Gawendy z zakresu pedagogiki resocjalizacyjnej, kryminologii i innych nauk społecznych jest poparta Jej różnorodnym i bogatym doświadczeniem praktycznym w zakresie stosowania strategii oddziaływań wspartych na kompetencjach komunikacyjnych i zdolnościach radzenia w sytuacjach trudnych.

Umiejętność odpowiedniego połączenia oraz wykorzystania w pracy wiedzy z wielu nauk kognitywistycznych i wiedzy praktycznej stanowi pozytywny atrybut skłaniający do zadawalającej oceny całej dysertacji doktorskiej. Opracowanie wsparte jest na założeniach myślenia z zakresu inteligencji obiektywnej oraz inteligencji etycznej i tym samym uwolnione jest od analizy opisowej i fenomenologicznego profilu poznawczego bazującego na doświadczeniu i oczekiwaniach projektodawców systemu prawa. Autorka dokonała pogłębionej interpretacji istoty tritmentu resocjalizacyjno-adaptacyjnego, wskazując na materialne predyktory związane z rodzajowością oddziaływań pedagogicznych, celami realizowanych zadań na rzecz jednostki, grupy i środowiska lokalnego oraz na fazy postępowania korekcyjnego i strategię modyfikowania zachowań i postaw społecznych.

W tych czterech segmentach należy dokonywać oceny trafności i zasadności resocjalizacji instytucjonalnej oraz procesu readaptacji integracyjno-inkluzyjnej w środowisku wolnościowym. Tym samym Autorka obaliła podstawowy mit o jednorodności wtórnej socjalizacji, którą jako dynamiczny proces nie można traktować tak samo a podlega on dywersyfikacji ze względu na rodzaj, cele, fazy i strategię oddziaływań

pedagogicznych. Zgodzić się należy z dywagacjami Doktorantki, iż resocjalizacja instytucjonalno-zakładowa różni się jakościowo od readaptacji integracyjno-inkluzyjnej w środowisku otwartym ze względu na całkowicie odmienną metodykę postępowania całościowego uzależnioną od diagnozy przypadku, grupy lub diagnozy środowiskowej. Właściwe jest podejście Autorki rozprawy doktorskiej, odrzucające mechaniczne przenoszenie strategii oddziaływań korekcyjnych z jednego segmentu na inny segment tritmentu resocjalizacyjnego bądź transportowanie treści oddziaływań readaptacyjnych wymiennie z zadaniami i funkcjami systemu resocjalizacji segregacyjnej. Ocena skuteczności zabiegów poprawczo-wychowawczych obu procesów kontroli i zmiany społecznej została poddana weryfikacji przy ujęciu mierników pomiaru efektywności tychże oddziaływań. Do rzadkości w nauce należą opracowania, które zwracają uwagę na potrzebę podejścia z zakresu teorii systemów, pozwalającego zweryfikować stopień osiągnięcia zakładanych rezultatów dotyczących zmiany wartości, norm, zachowań i postaw społecznych osób naruszających ład prawny.

II. Dyskurs naukowy nad problematyką rozprawy

Praca doktorska stanowi bardzo istotny wkład w rozwój wiedzy z zakresu nauk społecznych na temat rozwoju człowieka i jego struktur poznawczych w warunkach systemu prawnoinstytucjonalnego wspartego na paradygmacie sprawiedliwości formalnej, ekwiwalentnej i wyrównawczej wobec osób wchodzących w konflikt z prawem.

Podstawowe zagadnienia poddane wszechstronnej analizie dotyczyły w warstwie teoretycznej: wyboru racjonalnego systemu kontroli i zmiany społecznej wobec dorosłych sprawców przestępstw; określenia w oparciu o reguły hermeneutycznego poznania stopnia efektywności występujących modeli instytucjonalnej resocjalizacji oraz zdefiniowania strategii

oddziaływań opiekuńczych, wychowawczych i terapeutycznych w rygorach właściwych dla modelu readaptacji integracyjno-inkluzyjnej, odpowiadających za rzeczywiste i atrybutywne zmiany osobowościowe skazanych jako uczestników warunkowego przedterminowego zwolnienia z zakładów penitencjarnych.

Wartość badawcza opracowania teoretycznego została wyraźnie zaznaczona poprzez zgromadzenie i zinterpretowanie głównych nurtów myślenia interdyscyplinarnego odpowiadającego za humanistyczne a nie technokratyczne nastawienie do człowieka, wspólnoty i środowiska lokalnego w sytuacjach konfliktowych.

Zasadniczy trzon rozważań ogólnych odnosił się do ukazania systemu penitencjarnego jako sytuacji deprywacyjnej i patogennej wobec osób osadzonych. Kryzys podstawowej instytucji polityki kryminalnej rozumiany jest jako nieskuteczność i nieefektywność z celami i założeniami teleologicznymi kary izolacyjnej. Niepowodzenie stosowania sankcji izolacyjnej wiąże się z brakiem poprawy pedagogicznej oraz poprawy jurydycznej wobec skazanych objętych jej wykonywaniem. Przytoczone badania krajowe i międzynarodowe przez Autorkę na temat nikłej skuteczności bezwzględnej kary pozbawienia wolności dowodzą, iż jest to reliktowa reakcja penalna na akt zachowań kryminalnych. Kompilacja analiz empirycznych podkreśla, iż kara izolacyjna w stopniu niezadawalającym wypełnia cele prewencji szczególnej, czego dowodem jest wysoki wskaźnik recydywy osób uprzednio karanych oraz minimalny odsetek prawidłowo zakończonego procesu readaptacji społecznej skazanych przedterminowo zwolnionych z zakładów penitencjarnych.

W świetle przeanalizowanych teorii kryminologiczno-penitencjarnych przez Autorkę, kara bezwzględnego pozbawienia wolności nade wszystko brutalizuje obyczaje, podważa ideał braterstwa ludzi oraz eliminuje faktycznie

skazanych ze społeczeństwa. Współczesna nauka penologiczna zdecydowanie uważa, że taka reakcja karząca jest instytucją niedoskonałą samą w sobie i ze względów kulturowo -cywilizacyjnych winna być ograniczona w praktyce do szczególnie uzasadnionych stanów faktycznych. Liberalizacja wykonywania izolacji zewnętrzno-wewnętrznej jest konsekwencją osiągnięć nauk kognitywnych, które zdecydowanie usprawiedliwiają tezę o powszechnej podatności na poprawę i edukację osoby ludzkiej. Tym samym stopień demokratyzacji państwa i prawa dopuszcza możliwości zastosowania tej sankcji karzącej dla grupy skazanych za najcięższe zbrodnie, jednostek wobec których orzekanie środków probacyjnych byłoby społecznie znane za działania nieusprawiedliwione a także w stosunku do skazanych odmawiających uczestnictwa w programach kontroli i zmiany zachowań sprawczych.

Stan ten odbiega od aktualnego obrazu polityki kryminalnej i nadal gloryfikuje karę izolacyjną jako królową wszelkich kar, hołdując populizmowi i subiektywnemu myśleniu nie mających jakichkolwiek uzasadnień na gruncie wiedzy interdyscyplinarnej dotyczącej skutecznego karania. Aberracyjny wymiar kary bezwzględного pozbawienia wolności jest następstwem wielu czynników makrostrukturalnych, które uzasadniają punitywizm i radykalizm jako nieodłączny jej atrybut. Doktorantka słusznie zauważa, iż okolicznościami wpływającymi na uniwersalizm karania sankcjami izolacyjnymi są między innymi: stopień bezpieczeństwa prawnego władzy, stan bezpieczeństwa obywateli, aktualna polityka karana wsparta na ustawodawstwie karno-materialnym, infrastruktura instytucji kooperujących z systemem penitencjarnym oraz postawy społeczeństwa na temat karania.

W świetle tych uzasadnień brak jest materialnych antecedensów, które wyznaczać winny granice, dynamikę i zakres orzekania i wykonywania kary izolacyjnej.

Intelektualny dyskurs Doktorantka rozprawy wokół zagadnień kryzysu kary izolacyjnej z punktu widzenia stereotypizacji władzy karania, schematycznego sposobu interpretowania procesu wykonywania kary oraz braku kompetencyjności zorganizowania systemu readaptacji dla skazanych, uznać należy za bardzo wartościowy fragment opracowania dla rozwoju nauki i praktyki pedagogicznej. Ontologiczno-gnoseologiczny sens kary izolacyjnej jako podstawowej sankcji karnej podważają argumenty, które można ugrupować w czterech grupach racji krytycznych.

Po pierwsze brak jest w polityce penitencjarnej i kryminalnej działań podkreślających wagę indywidualizacji na poziomie wspólnotowym i osobowym, skoro karę tę stosuje się powszechnie i jest ona orzekana w kraju wobec 75 % spraw karnych. Podstawowymi antecedensami skutecznego karania jako procesu modyfikowania zachowań i postaw społecznych jest dostosowanie sankcji do czynników etiologicznych przestępstwa oraz cech i właściwości osobowościowych jednostki identyfikujących stopień zaawansowania jej kariery kryminalnej i tożsamości dewiacyjnej. Natomiast w warstwie generalnej w prawie karnym należałoby doprowadzić do istotnej dywersyfikacji kar, tak aby zadośćuczynić sprawiedliwości formalnej wymuszającej różne dolegliwości penalne adekwatne do bezprawnych czynów. Podzielam pogląd Autorki, iż nadal w świadomości powszechnej wspartej na schematach, stereotypach, mitach i konserwatywnym myśleniu obowiązuje przekonanie o jednorodności karania sankcjami o dużym stopniu punitaryzmu a zwłaszcza, których esencja opiera się na substracie pejoratywnej szczelnej izolacji zewnętrznej i izolacji wewnętrznej.

Kolejna grupa materialnych dymensji podważających wychowawczo-poprawcze walory bezwzględnej kary pozbawienia wolności, to skutki w sferze osobowościowej, wspólnotowej i kulturowej jakie pozostawia ta kara kryminalna. Pogłębione studia empiryczne będące

analizami katamestycznymi, badaniami podłużnymi, biograficznymi bądź longitudinalnymi, dowodzą iż skuteczność kary izolacyjnej w sferze poprawy pedagogicznej skazanych osiąga niezadowalające pomiary.

Co więcej sankcja ta wywołuje trwale zmiany w centralnym układzie nerwowym u osób wielokrotnie karanych doprowadzając do zubożenia ich struktur motywacyjnych, poznawczych i emocjonalno-wolitywnych. W wyniku procesu deprywacyjnego wykształca się obraz obniżonych sprawności intelektualnych, zasobów i potencjałów rozwojowych u osób skazywanych na karę pozbawienia wolności. W świetle niekwestionowanych analiz interdyscyplinarnych Doktorantka ukazała patologiczny wymiar kary izolacyjnej ze względu na jej skutki dotyczące dalszej psychopatologizacji zachowania sprawców przestępstw z powodu utraty odporności i nie realizowania przez nich pozytywnych celów życiowych jako syndromu izolacji więziennej.

Wśród okoliczności ukazujących asymetryczność pomiędzy resocjalizacją a przestrzenną izolacją penitencjarną wymienić należy te, które kwestionują współwystępowanie oraz pozytywne związki dotyczące przymusu i restrykcji jako odpowiedzi na sytuacje przyczynowo-skutkowe odnoszące się do zachowań inkryminowanych.

Teoria T. Hirschiego i Ernesta van den Haaga jednoznacznie przesądza, iż dolegliwość będąca cechą istotową kary kryminalnej winna być zróżnicowana ze względu na stopień społecznej szkodliwości czynu przestępczego. Nie może ona atomizować pozostałych predyktorów kary i tym samym uniemożliwiać realizowania zgoła innych niż ochronne zadanie, które winna wypełniać w praktyce penitencjarnej. Zgodnie z przedłożonym w rozprawie dyskursem naukowym Autorki, należy zgodzić się ze stanowiskiem, iż eskalacja antecedensów dolegliwościowych tkwiących w karze może doprowadzić do stanu finalnego w którym usprawiedliwiony odwet zamienia

się na totalną represję i zniewolenie osoby wobec której wykonuje się karę izolacyjną. W sytuacji gdy dolegliwość pozostaje na uzasadnionym poziomie, wówczas skazany odczuwa ten stan jako zasłużony odwet za popełniony czyn kryminalny. Współmierność dolegliwości do czynu staje się wypadkową humanitarnego odwetu, którego celem jest oduczenie sprawcy od tego rodzaju zachowań eksternalizacyjnych w przyszłości. Dolegliwość wymierną osiąga się poprzez sam fakt izolowania skazanego od środowiska wolnościowego, natomiast dodatkowe ograniczenia jego uprawnień, potrzeb oraz postaw w warunkach izolacji doprowadza do procesu wtórnej deprywacji i dehumanizacji całego procesu karania.

Bodźcem negatywnym „dolegliwością samą w sobie” staje się działanie uprawnionych organów wymiaru sprawiedliwości, polegające na stosowaniu nakazu przebywania osoby w ściśle określonym miejscu, bez możliwości jej zmiany. W tej przestrzeni szczelnej izolacji zewnętrznej i wewnętrznej przebiega proces wykonywania kary, zaś manipulowanie dodatkowymi elementami, czyni ten proces dotkniętym znamionami represji a w skrajnych przypadkach może stać się zalegalizowanym aktem terroru. Tym samym usprawiedliwione ograniczenia w statusie osoby odbywającej karę za przestępstwo winny odnosić się do obszaru z innego zakresu np. praw cywilnych, administracyjnych, ekonomicznych na gruncie substratu ograniczonej wolności bądź wolności dozorowanej.

Organizowanie procesu karania w zależności od etiologii czynu oraz cech i właściwości osobowych sprawcy „toruje drogę” ku karom probacyjnym wykonywanym w warunkach kontroli zewnętrznej i afirmujących dolegliwości przekładające się na stan innych ograniczeń aniżeli prosta izolacja więzienna.

Uwyrażnienie wyżej wymienionego poglądu Autorki opracowania na temat dywersyfikacji dolegliwości jako podstawowego atrybutu kary, daje

szansę na pedagogiczną indywidualizację grupową i osobową torującą drogę dla sankcji karzących opartych na prostej izolacji bądź ograniczonej wolności lub kontrolowanej wolności dozorowanej.

Zaprezentowane stanowisko Autorki pracy doktorskiej o niewspółmierności funkcji prewencyjno-ochronnej kary pozbawienia wolności do funkcji poprawczo- resocjalizacyjnej wywołuje niepomyślne następstwa w sferze samooceny i samoświadomości społecznej skazanych. Reakcja karna nie wywiera bowiem zakładanych zmian w obszarze motywacyjnym, regulacyjnym i poznawczym osobowości osób karanych a także prowokuje otoczenie społeczne do artykułowania krytycznych sądów na temat nieskuteczności systemu penitencjarnego i tym samym wpływa na obostrzenie warunków procesu karania. Utrzymywanie asymetrycznych relacji pomiędzy funkcjami i zadaniami jakie wypełniać winna kara izolacyjna w konsekwencji uprzedmiotawia skazanych odbierając im szansę na udany powrót do społeczeństwa. Jak poprawnie analizuje Doktorantka w wyniku braku możliwości wzrostu potrzeb i wolności skazanych w sferze bezpieczeństwa, akceptacji, uznania, skuteczności działania oraz kształtowania pozytywnych planów na przyszłość w warunkach przestrzennej izolacji, nie wykształca się zasadna struktura wolitywno- temperamentalna ułatwiająca resocjalizację i readaptację skazanych.

Ostatnia grupa czynników odbierająca pedagogiczny sens wykonywania kary pozbawienia wolności wobec osób naruszających porządek prawny nawiązuje do uzasadnień teorii zróżnicowanych związków w resocjalizacji Herberta Quay'a. Otóż analiza struktury współczesnej przestępczości potwierdza, iż jest ona mocno zróżnicowana a także pojawiają się nowe odmiany działań kryminalnych związanych ze zmianami kulturowo-cywilizacyjnymi. Ponadto obserwuje się w ostatnich latach wyraźny wzrost przestępczości nieumyślnych, ekonomicznych, gospodarczych, popełnianych

przez zorganizowane grupy oraz sprawców zachowań reaktywnych ,którymi są w dużej części kobiety. Ta diagnoza usprawiedliwia powszechne twierdzenie, iż nie każda grupa sprawców określonych zachowań inkryminowanych wymaga resocjalizacji. Proces korekcji postaw jest dynamiczną strategią uwzględniającą zabiegi opiekuńcze, wychowawcze i terapeutyczne dla jednostek, które z powodów osobowościowych wymagają tego typu działań. Nieusprawiedliwione jest myślenie, iż skazany w warunkach izolacji każdorazowo wymaga specjalistycznych usług korekcyjnych. Zważając na rodzaj przestępstw ,sposób ich popełnienia, stopień społecznej szkodliwości ,reakcję społeczeństwa a także kierując się wiedzą na temat konkretnych czynników stanowiących podłoże manifestowanych zachowań eksternalistycznych, można zauważyć, iż racjonalna polityka kryminalna w państwie tylko w wyjątkowych przypadkach zgodnie z zasadami sprawiedliwości formalnej, ekwiwalentnej i naprawczej dopuszczać powinna wykonywanie kary izolacyjnej. Gros przypadków wymaga natomiast strategii postępowania na drodze różnego rodzaju ograniczeń cywilnych, administracyjnych, gospodarczych, wolności obywatelskich, które definiować winny treść nowoczesnych sankcji karnych.

Zgodnie z przywołanymi badaniami kryminologicznymi przez Autorkę opracowania dotyczącymi osób wielokrotnie karanych sankcjami izolacyjnymi, wynika iż większość z nich wymaga oddziaływań socjalnych i opiekuńczych, natomiast nie usprawiedliwione są zabiegi wymagające pogłębionych działań psychokorekcyjnych zmierzających do kreowania zmian w strukturze osobowości.

Do interesujących wątków indagacji ogólnoteoretycznych zaliczyć należy rozważania naukowe uzasadniające konieczność stosowania wiedzy interdyscyplinarnej oraz profesjonalnych doświadczeń praktycznych a nade wszystko założeń etycznych definiujących zestaw koniecznych wartości dla

organizowania procesu resocjalizacji i readaptacji społecznej skazanych. Autorka dla powyższych rozważań przyjęła moduł trzech podstawowych reguł hermeneutycznego poznania lansowany przez twórców pedagogiki kultury M. Sawickiego i B. Nawroczyńskiego. Po pierwsze proces resocjalizacji oraz readaptacji społecznej należy traktować jako układ scalony-ekwipotencjalny na który składa się wiele cech i tym samym poznając jedną z nich charakteryzujemy jej wpływ na całość; natomiast dookreślając wizję, cele strategiczne oraz metodykę postępowania pedagogicznego systemów zapewniamy warunki dla praktyki poszczególnych podsystemów.

W tej grupie zagadnień podnieść należy ważność i niezbędność teorii kognitywnych, interaktywnych, psychoanalitycznych, poznawczo-behawioralnych, adaptacji społecznej i teorii systemów dla konstatowania treści oddziaływań specjalistycznych w warunkach instytucjonalno-zakładowych oraz wolności dozorowanej.

Racjonalna polityka realizująca tritment resocjalizacyjny oraz model readaptacji inkluzyjnej musi uwzględniać wszystkie dymensje dotyczące tożsamościowego ich charakteru. Po stronie skazanych raportować należy podmiotowy a nie przedmiotowy status wyrażający się samorefleksyjnością, samoświadomością, samowychowaniem oraz samopotwierdzaniem osób karanych. Jednostki uczestniczące w procesie kontroli i zmiany społecznej muszą same chcieć czynnie zabiegać w stronę skuteczności i partycypacji społecznej oraz kształtowania umiejętności osobowo-wspólnotowych pozwalających realizować wzory zachowań prospołecznych ,rozwiązywanie sytuacji trudnych i nauczać zdolności do odzyskiwania równowagi emocjonalnej. Ponadto skazani uznać winni celowość zabiegania o pozytywny wymiar dotychczasowych doświadczeń związanych z tożsamością dewiacyjną oraz realizować scenariusz przyszłej readaptacji do wolności wsparty na uszanowaniu odpowiedzialności za swoje wybory zachowań oraz prawie

do zaciągania dobrowolnych zobowiązań na rzecz ofiary przestępstwa i społeczeństwa. Tożsamościowy wymiar procesu resocjalizacji i readaptacji inkluzyjnej to głównie zapewnienie warunków do realizowania podejścia diagnostyczno-prognostycznego preferującego szerokie stosowanie koncepcji dialogu integracyjnego zakładającego uczciwość, pomocowość i koherencję na rzecz jednostki wspólnotowości.

Organizowanie wtórnej socjalizacji jest nieskuteczne jeżeli w pracy reedukacyjnej nie uwzględną się edukacji społecznej dla osób tworzących widownię społeczną oraz wszystkich partnerów współtworzących system kontroli i zmiany. Winna ona przebiegać na drodze równoczesnego realizowania podejścia środowiskowego wraz z wykonywaniem zadań zindywidualizowanych, terapii grupowej oraz kształtowaniem samoświadomości odbiorców systemów pozwalającej uznawać paradygmat tożsamości kulturowo-cywilizacyjnej związany z powszechną akceptacją i zrozumieniem dla odmienności i inności osób naruszających ład prawny. Tego rodzaju działalność preferująca zróżnicowanie relatywizmu wartościowania zmierza do kształtowania w środowisku społecznym postaw alterocentryzmu.

Przyjęcie tożsamościowego charakteru procesu resocjalizacji zakładowej i readaptacji inkluzyjnej zakłada współwystępowanie trzech stron tj.: sprawcy, ofiary i społeczeństwa oraz kultury i cywilizacji. Humanitarne traktowanie wszystkich uczestników strategii zmiany i kontroli społecznej pozwala na realizację wspólnotowych przedsięwzięć dających szansę na urzeczywistnienie solidaryzmu i samoświadomości refleksyjnej warunkującej kreatywne wsparcie grupowe. Gwarancjami pozwalającymi osiągnięcie zakładanych celów ekwiwalności systemu jest poszanowanie fundamentalnych wartości człowieka, takich jak: godność, autonomia, zdolność do interakcjonizmu i kształtowania kulturowych więzi

oraz rozbudowywania kompetencji indywidualnych, supraindywidualnych oraz transracjonalnych.

W rozdziałach drugim i trzecim Autorka opracowania dokonała analizy aktualnych tendencji w obszarze wiedzy teoretycznej wyznaczających kierunek rozwoju resocjalizacji penitencjarnej i readaptacji inkluzyjnej. Strategia wtórnej socjalizacji skazanych sprawców przestępstw przedterminowo zwolnionych z zakładów karnych może przynieść pozytywne skutki jeżeli uwzględnić będzie treści sprawiedliwości formalnej, ekwiwalentnej i restytucyjnej. W tych warunkach można próbować stosować podejścia oparte o casework, specjalistyczne programy psychokorekcyjne, działania uruchamiające zasoby i potencjały rozwojowe skazanych, usługi socjalno-bytowe oraz współdziałanie otwartego społeczeństwa we wsparciu środowiskowym.

Nowoczesne teorie resocjalizacji instytucjonalnej określają standardy wykonywania kary pozbawienia wolności w oparciu o reguły praworządności materialnej, integracji zakładu karnego z pozawięzienną strukturą społeczną, minimalizacji izolacji zewnętrznej i wewnętrznej i solidaryzmu wspólnotowego. W wyniku tak zaprojektowanego modelu scalenia systemu penitencjarnego, zakład karny pozostaje znacząco odludniony, a większość skazanych kierowana jest do różnorodnych instytucji karzących wspartych na substracie ograniczonej lub dozorowanej wolności. Uzasadnia to wyłącznie pozostawienie więzień osobowych dla skazanych za czyny kryminalne o znacznym stopniu społecznego niebezpieczeństwa i o podobnym profilu zaawansowanej patogenezy osobowości.

Koniecznym predyktorem procesu karania w przestrzeni izolacyjno-dyscyplinarnej, integracyjnej i inkluzji społecznej jest doprowadzenie skazanych do uruchomienia mechanizmów wolitywno-poznawczych pozwalających na przepracowanie przez nich winy psychologicznej i poczucie

bezwstydu przy zachowaniu wstydu uzasadnionego. Akt uświadomienia i przeżywanie konsekwencji czynu karalnego, może warunkować wykształcenie się w strukturze osobowościowej więźniów stanu odpowiedzialności i zadośćuczynienia proaktywnego za doznaną krzywdę w postaci naruszenia dobra ochrony prawnej. Koncepcja sprawiedliwości naprawczej uwzględniająca sublimację i uwrażliwienie na zachowania empatyczne i konsensualne, staje się jądrem i epicentrum oddziaływań pedagogicznych, jeżeli stosunek wzajemny stron procesu oparty o więź osobokulturową zakłada profesjonalizm usług oraz gotowość do zmiany zachowania i wyrównanie strat pozostających w wyniku działań sprawczych. Pojednanie sprawcy z ofiarą i społeczeństwem w sferze samooceny i samoświadomości grupowej jest koniecznym krokiem w socjalizacji wtórnej skazanych.

Indagacje ogólnoteoretyczne Autorki opracowania pozwoliły dokonać podziału typologii tritmentu resocjalizacji ze względu na kryterium przedmiotu oddziaływania i rodzaju środowiska w którym jest organizowane. I tak można wyróżnić resocjalizację instytucjonalną, środowiskową, korekcyjną i rezydencjalną odpowiednio przebiegającą w systemie izolacyjno-dyscyplinarnym, otwartym, usług specjalistycznych i placówek leczniczo-rehabilitacyjnych. Podział ten wskazuje na potrzeby zróżnicowanych działań podejmowanych przez różne podsystemy ze względu na cechy i właściwości adresatów, warunki zastosowania specjalistycznych procedur lub metodykę nieobecną w powszechnym modelu resocjalizacji instytucjonalnej.

Przegląd rodzajowy miejsc w których organizuje się działania resocjalizacyjne wskazuje ponadto, iż różnice pomiędzy nimi z punktu widzenia teleologicznych kryteriów pedagogicznych sprowadzają się do oceny stopnia kontroli zewnętrznej i kontroli wewnętrznej. Im silniejsze są mechanizmy ze strony strażników zewnętrznych tym bardziej system

pozostaje uszczelniony na wpływy strategii zindywidualizowanych i wymagających rozbudowanego podejścia diagnostycznego. Natomiast realizowanie metodyki terapeutycznej wymusza kontrolę wewnętrzną ze strony skazanych i tym samym włącza się ich czynnie w proces korygowania zachowań degeneratywnych.

Podzielam w całości uwagi Autorki dysertacji doktorskiej, że kary probacyjne, kuratela sądowa, mediacje, kary ekonomiczne, sankcje pośrednie ukierunkowane na rehabilitację społeczną czy wolnościowe kary probacyjne, są bardziej skuteczne i efektywne w rzeczywistym osiągnięciu rezultatów i celów kary. Zwłaszcza na poziomie wiedzy pedagogicznej należy mocno podkreślić dymensję koherencji działań oraz dymensję bezpieczeństwa, które winny być zaplanowane i osiągnięte na poziomie znaczących postępów w praktycznym wykonywaniu kar.

Korzystając z osiągnięć wielu dyscyplin naukowych oraz interdyscyplinarnych teorii wyjaśniających mechanizmy zachowania się jednostki w sytuacjach trudnych, aktualny kurs polityki społecznej nie powinien odbiegać od tych samych zasad ponieważ inaczej nieuchronnie prowadzi do zawłaszczenia systemu resocjalizacji i readaptacji społecznej przez wykonawców-amatorów i osób przyuczonych do roli wychowawcy.

Procesy socjalizacji wtórnej bazujące na kontroli wewnętrznej prowadzą do minimalizowania napięć i stresu, wykształcenia się cech i właściwości odpornościowych na przeżywane stany konfliktowe a w efekcie finalnym mogą skutkować stanami destygmatyzacyjnymi oraz przejmowaniem przez skazanego tożsamości ex-dewiacyjnej. Jedynie w klimacie pedagogicznym zasadnym jest koordynowanie, współdziałanie stron procesu kontroli i zmiany społecznej poprzez uaktywniony mechanizm samokontroli, sprawczości i samooceny oraz samoświadomości dający szansę na ich rozwój,

transcendencję w stronę pozytywnych wartości, norm i wzorców zachowań wspólnotowych.

W wymiarze indywidualnym sytuacja życiowa jednostki określona zostaje poprzez jej stan usamodzielnienia, aktywność prospołeczną, kompetencje osobiste i społeczne, czas trwania i rozmiar zaistniałych zdarzeń z którymi musi sobie poradzić. Zawiera ona wszystkie elementy przyrodnicze, społeczne, kulturowe oraz aktywność podmiotów i urzeczywistnienie wartości mające wieloraki wpływ na stan materialny, fizyczny, psychiczny i emocjonalny osób żyjących w społeczeństwie.

Przyjęcie przez Doktorantkę przedmiotu poznania w postaci sytuacji życiowej sprawców przestępstw przedterminowo zwolnionych z zakładów karnych dało asumpt do rozwinięcia tego zagadnienia na tle wybranych teorii interdyscyplinarnych stanowiących podstawę ontologiczną dla własnych badań terenowych. Wybór teorii jest subiektywny i zmierzał do wyjaśnienia z pozycji uczestników procesu readaptacji inkluzyjnej zasadniczych okoliczności odpowiedzialnych za pozytywne sprawstwo wtórnej integracji skazanych w środowisku lokalnym.

W rozdziałach trzecim, czwartym i piątym Autorka dokonała pogłębionego studium znaczenia kary pozbawienia wolności na dalsze losy życiowe osób wielokrotnie karanych. Przywołane zostały kognitywistyczne teorie wyjaśniające negatywny wpływ sytuacji trudnych na zachowanie jednostki. Do grupy algorytmu skojarzeniowego interpretującego zależności zaliczono: teorie kontroli społecznej, T. Hirschiego, samokontroli M. Gotfredsona, hierarchiczności potrzeb A. Maslowa, społecznego uczenia się A. Bandury oraz teorię oporu -resilience J. Blocka. Ponadto przywołano najnowsze teorie przedstawicieli polskiej myśli społecznej: A. Bałandynowicza wielopasmowej koncepcji resocjalizacji z udziałem społeczeństwa oraz A. Kieszkowskiej inkluzyjno- katalaktycznego modelu reintegracji społecznej

skazanych. Na ich podstawie Doktorantka uznała, iż w wyniku zjawiska deprywacji potrzeb biologicznych osób karanych wytwarza się alternatywa dla formalnego układu narzuconego przez przymus w postaci drugiego życia. Z kolei według teorii transmisyjnej izolacji podkultura więzienna powstaje przez przenoszenie do zakładów penitencjarnych reguł subkultur dewiacyjnych ze świata zewnętrznego. Skazani, którzy uczestniczyli w różnych praktykach dewiacyjnych zasady i normy tam obowiązujące przeszczepiają na grunt systemu izolacyjno-dyscyplinarnego. Wyczerpująca i eklektyczna metoda charakteryzująca stan badań empirycznych na temat deprywacyjnego wpływu kary izolacyjnej na zmianę zachowania skazanych, potwierdziła iż sankcja ta jest de facto reliktem kulturowym i jest mocno obciążona niewydolnością resocjalizacyjną. Na ten stan składają się między innymi następujące dolegliwości: organizacja wewnątrz zakładu karnego nie sprzyja procesowi samowychowania skazanych, personel penitencjarny manifestuje restryktywne postawy wobec więźniów, długotrwały pobyt w izolacji ma bezpośredni wpływ na prizonizację uniemożliwiającą poprawę skazanych. Dodatkowe racje krytyczne oceniające związek kary izolacyjnej z poprawą pedagogiczną osób karanych, to fakt dostrzegania wysokiego stopnia recydywy co świadczy o niemocy wychowawczej zakładów penitencjarnych; pobyt w więzieniu stygmatyzuje przestępcę i utrudnia jego powrót do społeczeństwa; istnieje niemożność prowadzenia indywidualizacji w pracy penitencjarnej oraz rodziny osób uwięzionych boleśnie odczuwają skutki kary pozbawienia wolności gdyż wpływają one na ich kondycję ekonomiczną i habitus społeczny.

Centrową wartością upodmiotowiającą człowieka jest wolność i wynikające z niej prawo do samorealizacji a tym czasem proces karania niszczy tę strukturę tożsamościową i sprowadza jednostkę do roli przedmiotu,

środka i elementu psychomanipulacji społecznej a tym samym odhumanizowuje go w stronę więzień bezosobowych.

Nasylenie modelu wykonania kary izolacyjnej warunkami organizacyjnymi pozwalającymi na zabezpieczenie środków gwarantujących prawa skazanych do autonomii i rozwoju, może doprowadzić do powstania systemu demokratycznego zamiast anomijnego.

W miejsce przymusu, psychomanipulacji, formalnej praworządności może pojawić się odwet humanitarny, warunki sprzyjające transcendencji więźniów oraz zabezpieczenie wszelkich wolności i swobód, które nie gasną przez sensu fakt ustanowienia kary izolacyjnej. Społeczny akt karania jest działaniem z grupy stanów odpowiedzialności i solidaryzmu nakazujących wykorzystywanie potencjału ludzkiego we wspólnym przewycięzaniu sytuacji opresyjnych i konfliktowych. Interakcjonizm w socjalizacji wtórnej za pośrednictwem dialogu motywacyjnego i pracy wychowawczej metodą tutoringów i caseworku kreuje sytuację wyjściową dla realnej i rzeczywistej asymilacji i akomodacji skazanych do środowiska wolnościowego.

Indagacje Autorki opracowania podkreślają, iż człowiek jest istotą holistyczną i jego istnienie realizuje się w czterech wymiarach: fizycznym, psychicznym, duchowym i społecznym. Odsłanianie duchowości i dochodzenie do wtórnej integracji struktur osobowościowych jest możliwe poprzez pracę nad sobą, poznawanie samego siebie, akceptowanie własnej osoby bez względu na rodzaj dotychczasowych negatywnych doświadczeń społecznych. System resocjalizacji i readaptacji inkluzyjnej winien wyzwalać u skazanych energię do czynnego i stałego przeżywania podstawowej wartości jaką jest potrzeba hubrystyczna, afirmująca stan ontyczny człowieka niezależnie od posiadanego habitusu. To ona wyzwala sprawności i receptory psychiczne i duchowe bazujące na zindywidualizowanych zasobach i potencjałach w stronę inkluzji, faworyzacji i włączania się w życie społeczne.

Atrakcyjność oddziaływań pedagogicznych w warunkach socjalizacji wtórnej ma na celu pobudzić sieć wartości u osób skazanych w stronę autonomiczności, czynnego współdziałania, koordynacji i wymiany ze środowiskiem zewnętrznym.

Zgodzić się należy z rozważaniami Autorki dysertacji doktorskiej, iż na podstawie przywołanych licznych teorii interdyscyplinarnych, zasadniczym mechanizmem zmiany i kontroli wewnętrznej w systemie instytucjonalnej readaptacji społecznej jest wypracowanie, skorygowanie, wzmacnianie predyktorów życia ,które nie zostały należycie wykształcone w warunkach socjalizacji pierwotnej a także określenie alternatywnych metod adaptacyjnych, które nie pozostają w kolizji z wartościami indywidualnymi osób karanych. Jest to możliwe poprzez dezintegrację dynamizmów wewnętrznych jednostki z uwzględnieniem konieczności wychodzenia i przebudowy profilu psychologicznego z udziałem takich dymensji jak: optymizm, samokontrola, wysoka sprawczość, samoocena i wysoki poziom reaktywności emocjonalnej.

Jednocześnie w następstwie wyżej wymienionych oddziaływań readaptacyjnych, uruchomione zostaną struktury obronne i psychiczne ukierunkowane na rozwiązywanie aktualnych problemów życiowych oraz pozwalających sterować racjonalnie stanami uczuciowo-emocjonalnymi. Sytuacja ta odpowiedzialna jest za ukonstytuowanie się optymalnego poziomu stymulacji bodźców u osób skazanych ,eliminując tym samym poziomy niewłaściwe ,które są odpowiedzialne za wywoływanie nadmiernego lęku, niepewności, agresji bądź zagubienia. Wyraźnym elementem osiągnięcia pozytywnej równowagi stymulującej bodźce ze środowiska zewnętrznego jako ukształtowania się u skazanych mechanizmu samokontroli i samopotwierdzania wyborów własnych jako okoliczności rozbudowanej sfery wolności emocjonalnej. Tylko na poziomie

zintegrowanych dynamizmów wewnętrznych organizujących procesy samokontroli, samopotwierdzania i samoświadomości można stwarzać praktyczne warunki dla readaptacyjnego modelu poszukującego w stronę formowania człowieka manifestującego zachowania prospołeczne i legitymującego się umiejętnościami i kompetencjami osobowymi, rodzinnymi i społecznymi pozwalającymi dobrowolnie uwalniać się skazanym od nadmiaru stresu, napięć i niepokoju w sytuacjach opresyjnych i konfliktowych.

Stan procesu readaptacji społecznej zdaniem Autorki opracowania, to aktywność interpersonalna dynamiczna, wyzwalająca realizację potrzeb życiowych wyższego rzędu oraz dążeń rozwojowych, zmierzająca do urzeczywistniania i urealniania momentów wolności emocjonalnej gwarantującej czynny i twórczy udział w osiągnięciu przez skazanych osobowości moralnej w wyniku synergii esencji osobowej i społecznej.

Zasadniczym warunkiem zaistnienia procesów odpowiedzialnych za efektywną socjalizację wtórną w rygorach instytucjonalnych przedterminowego zwolnienia skazanych z zakładów karnych jest wykształcenie się u nich zdolności selekcyjnych, interpretacyjnych, transformacyjnych i adekwatnego ich reagowania na sytuacje życiowe w okresie próby.

Tym samym jak słusznie zauważa Doktorantka, rezultaty projektowanej alternatywności zachowań i postaw osób karanych w fazie readaptacyjnej, sprowadzają się do indywidualnego odkrywania potrzeb zmierzających ku integracji osobowości i rozszerzania sfery autonomii. Właściwości reakcji, interpretacji i transformacji są bowiem indywidualnymi cechami osobowymi i to one odpowiadają za przebieg i rezultaty komunikacji z otoczeniem zewnętrznym, pozwalające w sposób niepowtarzalny osiągnąć stan odporności i sprężystości na sytuacje konfliktogenne.

Mgr Adrianna Gawenda przeprowadziła dyskurs naukowy odnoszący się do organizacji oddziaływań integracyjnych i oceny ich efektywności, zauważając iż proces ten nie zachodzi nagle i cele jego nie można osiągnąć fragmentarycznymi zadaniami efektorycznymi. Natomiast jest to ciąg złożonych, planowanych i celowościowych zamierzeń sprawczych przebiegających w określonych etapach i fazach. Są nimi: rozeznanie, uczenie się, tolerancja, asymilacja i akomodacja społeczna. Skazani przystosowują się bowiem do wzorów i zasad życia wspólnotowego poprzez aktywne i twórcze rozwiązywanie swoich problemów życiowych.

W tym celu predyktory sensytyzacji supraindywidualistycznej są zależne od dymensji Endo i egzogennych, warunkujących przebieg i powodzenie procesu kontroli wewnętrznej i zmiany społecznej. Do indeksu właściwości priorytetowych zaliczyć należy: poczucie własnej wartości i kompetencji, samoocenę, odczuwanie sensu życia, wolność emocjonalną, optymizm, stygmatyzację i koherencję sprawczą. Dymensje zewnętrzne zaś to: wsparcie rodzinne, wspólnotowe, wykształcenie, habitus społeczny oraz rozwiązania systemowe obejmujące pomoc środowiskową.

Zasoby wewnętrzne odpowiedzialne za wybór refleksyjnego stylu poznawczo-efektywnego bądź wariantu bezrefleksyjnego warunkującego rutynowość, konformizm i nieelastyczność emocjonalno-poznawczą. One także decydują o wyborze reakcji zachowania i utrwalania wzorów postępowania na poziomie stałości emocjonalno-uczuciowej na zmiany społeczne i wszelkie nowe wyzwania charakteryzujące się twórczym podejściem do sytuacji życiowych. Przy pierwszym wariacie reagowania normatywnego skazani wyzwalają stan lęku, niepokoju, braku poczucia bezpieczeństwa, ucieczki, wycofania i rezygnacji. Przy relewantnym układzie sytuacyjnym osoby karane odczuwają stan wolności emocjonalnej, potrzebę skuteczności a nade wszystko powstają warunki do świadomego urabiania

reaktywności emocjonalnej na wyższych poziomach dynamizmów wewnętrznych.

Stan readaptacyjny sprowadzający się do wyzwalań mechanizmów sprawczych uruchamiających zasoby wewnętrzne i zewnętrzne skazanych w rygorach instytucji warunkowego przedterminowego zwolnienia z zakładów karnych, jest efektywny gdy osoby te odznaczają się refleksyjnością i samoświadomością kreatywną. Wówczas autoplastycznie włączają się w życie grupowe, alloplastycznie dokonuje się w nich zmiana norm i wartości oraz artykułują zdolności w stronę samorealizacji i wtórnej integracji zgodnie z odczuwanymi potrzebami życiowymi.

Do bardzo interesujących fragmentów zaliczyć należy te partie dysertacji naukowej, które wyjaśniają iż skuteczność oraz efektywność systemu readaptacji inkluzyjnej zależy od: subiektywizmu, świadomości zindywidualizowanej, wartości emocjonalnej i odpowiedzialności skazanych za dokonywane wybory zachowań. Jednostka pozytywnie przystosowana to taka, która akceptuje samego siebie i wartość własnych doświadczeń uczących a źródłem interpretowania zasad życia społecznego jest wolna wola i świadomość kreatywna.

Samodzielne sądy wartościujące osób karanych będące alterocentryzmem urabianym przez proces korygowania samoświadomości, samowychowania, samo refleksyjności i samo potwierdzania w komunikacji interpersonalnej, wyzwala się w wyniku porozumienia i kompromisu uznającego tolerancję i akceptację inności jako wartości dodatniej. Drogą do zapewnienia sprawczości tychże oddziaływań jest stosowanie podejścia salutogenetycznego w procesie wtórnej socjalizacji osób karanych a nie patogenego, gdyż wówczas wywołają się dymensje protekcyjne odpowiedzialne za indywidualne plany życiowe, pomysły, odczucia, emocje i uczucia wyższe jak empatia, wrażliwość i odwaga.

Podzielić należy stanowisko Autorki pracy doktorskiej, iż stan gotowości skazanych do afiliowania norm prawnych i reguł życia społecznego doznaje istotnego spłaszczenia poznawczego ze względu na sprawności między wrodzonymi cechami egoistycznymi i potrzebami warunkowanymi sferą zmysłowo-popędową a wartościami wspólnotowymi. Negatywny stan emocjonalno-uczuciowy będący podłożem atrybucji ewaluatywnej a nie deskryptywnej wyzwała u skazanych gniew, stany frustracyjne w następstwie napięć wewnątrzpsychicznych uniemożliwiających osiągnięcie zachowań prospołecznych i moralnie doniosłych w przestrzeni życia społecznego.

Konstytutywnymi cechami tożsamościowymi odpowiedzialnymi za wybór zachowań i postaw osób karanych są ich właściwości osobowe budujące stan harmonii z otoczeniem zewnętrznym poprzez urzeczywistnianie potrzeb wyższego rzędu psychiczno-duchowych uwzględniających akceptację wartości osobowych i wspólnotowych.

Do pozytywnych i w pełni satysfakcjonujących elementów pracy doktorskiej zaliczyć należy rozdział szósty, siódmy i ósmy odnoszący się do założeń metodologicznych własnych badań empirycznych i opisu ich przebiegu. Przyjęto model analizy ilościowej w oparciu o paradygmat interpretatywno- krytyczny. Analiza poznawcza miała na celu zweryfikowanie sytuacji życiowej sprawców przestępstw przedterminowo zwolnionych z zakładów karnych. Przedmiotem poznawczym zaś, było sprawdzenie trudności napotykanych przez skazanych w środowisku społecznym oraz posiadanych kompetencji w zakresie efektywnego im przeciwdziałania. Został on zinterpretowany całościowo i poddany systemowej weryfikacji w praktyce. Algorytm metodologiczny obejmujący obok przedmiotu badań, cele główne i operacyjne, problemy podstawowe i szczegółowe, hipotezę główną oraz hipotezy fragmentaryczne,

operacjonalizację zmiennych zależnych, niezależnych i pośredniczących oraz metody, techniki i narzędzia pomiaru, został skonstruowany zgodnie z wymaganiami i standardami wiedzy pedagogicznej.

Badania Autorki zostały przeprowadzone w dwóch częściach, obejmując w pierwszej fazie konceptualizacyjne prace zaś w drugiej właściwe badania obejmujące 200 skazanych objętych dozorem kuratorskim trwającym od dwóch do trzech lat w ramach stosowania instytucji warunkowego przedterminowego zwolnienia z zakładów karnych, podlegającym kompetencji Sądu Okręgowego w Warszawie.

W podjętych badaniach główny problem sprowadzał się do zweryfikowania sytuacji życiowej sprawców przestępstw poddanych próbie w warunkach wolności dozorowanej. Z problemu centrowego zostały wyprowadzone zagadnienia szczegółowe odnoszące się do: procedury stosowania środka probacyjnego, realizowanych rygorów i obowiązków, oceny przygotowania skazanych do życia na wolności przez system penitencjarny, sądów wartościujących w zakresie efektywności programów resocjalizacji zakładowej, analizy kompetencji osobowych, rodzinnych i społecznych skazanych oraz oszacowania skuteczności procesu reintegracji inkluzyjnej skazanych do życia na wolności.

W badaniach postawiono zasadniczą hipotezę uznającą, iż sytuacja życiowa sprawców przestępstw przedterminowo zwolnionych jest bardzo trudna, bowiem funkcjonowanie skazanych na wolności związane jest nieustannie z pokonywaniem i rozwiązywaniem sytuacji trudnych, w większości bez profesjonalnej pomocy, podejmowaniem na nowo ról społecznych, zawodowych oraz poszukiwaniem miejsca w społeczeństwie, pomimo nieprzychylności środowiska lokalnego.

Stosownie do zwerbalizowanych siedmiu problemów operacyjnych dokonano uszczegółowienia hipotezy głównej poprzez wyprowadzenie w tej

samej liczbie hipotez uszczegółowionych zawierających poszczególne singularne dymensje przedmiotu poznawczego.

Własna analiza empiryczna podjęta została metodą sondażu diagnostycznego przy wykorzystaniu technik w postaci wywiadu, ankiety i weryfikacji akt sądowych.

Do pomiaru finalnej oceny sytuacji życiowej skazanych wykorzystano zróżnicowane narzędzia pomiaru psychologiczno-pedagogicznego w postaci: skali uogólnionego poczucia własnej skuteczności Schwarzera, kwestionariusza oceny prężności Krzysztofa Gąsiora, Jana Chodkiewicza i Wojciecha Cechowskiego, kwestionariusza oceny procesu integracyjnego autorstwa Anny Kieszkowskiej pt. „Reintegracja społeczna” oraz autorskiego kwestionariusza wywiadu.

Organizacja badań ,jej przebieg i interpretacja wyników metaanalizy empirycznej zaświadcza o dużych kompetencjach i umiejętnościach posługiwania się warsztatem naukowym przez Autorkę opracowania.

Dysertację doktorską kończą rozważania odnoszące się do praktycznego modelu proaktywnego komunikowania się i rozwiązywania sytuacji trudnych i konfliktowych opartego na zasobach i potencjałach osobowych skazanych w warunkach systemu reintegracji inkluzyjnej. Uogólnienia mają charakter trafnych, zobiektywizowanych i syntetycznych reguł oraz zaleceń moderacyjnych dla pracy resocjalizacyjnej i działań readaptacyjnych wobec skazanych na poziomie antecedensów osobowych, wspólnotowych i kulturowych wyznaczających kierunek i treść dla tychże procesów społecznych.

III. Uwagi polemiczne

1. Relacja pomiędzy resocjalizacją a readaptacją inkluzyjną a sytuacją życiową skazanych na wolności powinna być zrelacjonowana na poziomie kognitywnej wiedzy przy konstruowaniu podejścia systemowego. Tym samym zastosować należałoby jedną z wielu teorii odnoszących się do pomiaru całościowego wszystkich dynamizmów strukturalizujących kierunek, treść i głębokość procesów kontroli i zmiany społecznej. Przywołać należy między innymi teorię systemów J. Pincusa, M. Minahama, H. Goldsteina, J. Whittakera, R. Middlemana czy M. Siporina. W oparciu o założenia wyżej wymienionych teorii należało ocenić racjonalność i sprawność procesów instytucjonalnej resocjalizacji i readaptacji społecznej biorąc pod uwagę kompletny indeks dymensji odpowiedzialnych za ich udany przebieg. Tymi właściwościami diagnozowania poprawności treści ontologicznej systemów są : trafność, trwałość, skuteczność, efektywność, innowacyjność, funkcjonalność oraz kosztochłonność. Użycie do analizy naukowej wielowymiarowego konstruktów systemowego pozwoliłoby określić związek pomiędzy badanymi dymensjami pod względem spójności, logiczności i poprawności co do wizji ,misji ,celów strategicznych i operacyjnych, funkcji ,zadań, metod, sposobów i środków postępowania pedagogicznego. Metaanaliza addytywna zmierza bowiem do udokumentowania relacyjności między badanymi obiektami wykazującej współwystępowanie, związki przyczynowo-skutkowe, współprzyczynienie się lub dezintegrację jako stan patologii na poszczególnych poziomach pomiaru struktury systemu.

Dotychczasowe rozpatrywanie naukowe wyjaśniające tenże związek zdecydowanie zaświadcza, iż w systemie penitencjarnym i readaptacyjnym brak jest uzasadnień do stosowania racjonalizacji resocjalizacyjno-inkluzyjnej jako planowego i modelowego oddziaływania zakładającego rozwój osobowościowy skazanych.

2. Założenia teleologiczne rozważań ogólnych oraz program badań własnych wsparte zostały na paradygmatach analizy ilościowej. Badania empiryczne zostały przeprowadzone na reprezentatywnej próbie skazanych ale w tej analizie płaskiej nie dokonano pogłębionej strukturalizacji przedmiotu poznania. Do oglądu teoretyczno-empirycznego procesu resocjalizacji i reintegracji inkluzyjnej nie uwzględniono koniecznych aksjomatów przedzałożeniowego myślenia w postaci synergii, kontekstu, równoważności i zasadności projektowanych oddziaływań pedagogicznych. Ponadto w świetle wiedzy kryminologicznej badania naukowe winny być organizowane w dwóch etapach eksploracji obejmujących okres anamnezy i katamnezy analizowanego zjawiska. W początkowej fazie anamnestycznej należałoby ocenić tożsamość przestępczą ze zróżnicowaniem na podstawowe cechy habitusu społecznego, system wartości i dominujących wzorów zachowań. Natomiast okres katamnezy to czas po zakończeniu okresu próby w ramach instytucji warunkowego przedterminowego zwolnienia skazanych z zakładów karnych w wymiarze co najmniej pięciu lat ,pozwalający zweryfikować ponownie dymensje wyznaczników tożsamościowych.

Otóż zmienną zależną w tych dwóch fazach pomiaru empirycznego uznać należało tritment resocjalizacyjny zdefiniowany jako rodzajowość oddziaływań psychokorekcyjnych, cele postępowania wobec jednostki, grupy i środowiska lokalnego oraz typizację strategii proaktywnych działań sprawczych. Do tej samej kategorii zmiennej zależnej zaliczyć należy system działań readaptacyjnych określony mianem podobnych wskaźników operacyjnych jak dla tritmentu resocjalizacyjnego. Natomiast zmienną niezależną określić należało jako indeks cech tożsamościowych skazanych uwzględniający pomiar statusu dewianta przy zastosowaniu ocen odnoszących się do mierników motywacyjnych, normatywnych i aksjologicznych. Badania ilościowe nie mogą ograniczać się wyłącznie

do przeglądu fenomenologiczno-epistemologicznego ale ich wartość to głównie rozpracowanie algorytmu metodologicznego ze zwróceniem uwagi na kryteria będące antecedensami samooceny, samokontroli i samoświadomości społecznej skazanych, gdyż one wpływają na skuteczność i efektywność oddziaływań socjalizacyjnych.

3. Projekt badawczy konstrukt teoretycznego dotyczącego procesu resocjalizacji i readaptacji inkluzyjnej w rygorach metodyki postępowania pedagogicznego pozwalający odbudować świat psychiczny i duchowy osób karanych jest zabiegiem poprawnym, gdyż uwzględnia determinanty skuteczności i efektywności w powiązaniu z zasobami i potencjałami badanych osób. Wybór tychże czynników jest jak najbardziej zasadny i potwierdzony wybranymi przez Autorkę pracy doktorskiej teoriami kognitywistycznymi wyjaśniającymi mechanizm zachowania się jednostki w sytuacjach konfliktogennych. Nie mniej w polu rozważań zabrakło czynników spoza kategorii indywidualno-wspólnotowych a mianowicie dymensji transracjonalnych i etycznych będących w nurcie myślenia psychologii ekologicznej właściwościami makrostrukturalnymi. Te wszystkie cechy i dyspozycje osobowe, grupowe i środowiskowe są odpowiedzialne za zgodny i prawidłowy przebieg procesów interakcjonistycznych na rzecz poszanowania wartości, idei i celów dobra wspólnego. Poszanowanie ładu społecznego jako partycypacja wspólnotowa daje fundament do indywidualnego przeżywania scalenia i zjednoczenia grupy, identyfikacji z innymi ludźmi, uznania potrzeby bycia członkiem społeczności lokalnej oraz wytworzenia akceptującej relacyjności w oparciu o więź osobowo-kulturową a nie więź rzeczowo-przedmiotową.

Osadzenie problematyki na holistycznym i synergetycznym układzie wielu determinant w tym właściwości tożsamości trans kulturowej pozwoli realizować system wsparcia społecznego w warunkach instytucjonalnej

resocjalizacji i readaptacji inkluzyjnej skazanych w stronę wyboru rozwiązań pro aktywnych a nie kontrolno-ochronnych bazując na powszechnym uszanowaniu, zrozumieniu i zaakceptowaniu inności i odmienności jako wartości a nie dymensji negatywnej.

W warstwie ogólnoteoretycznej rozprawy doktorskiej zabrakło w tym celu przywołania teorii behawioralnych, psychologii poznawczej, humanistycznej, psychotransgresjonistycznych oraz socjologiczno kryminologicznych. Analizowanie zasobów i potencjałów skazanych z punktu widzenia ich mechanizmów adaptacyjnych do środowiska zewnętrznego nie może obyć się bez przywołania teorii Stevana Hobfolla czy teorii konstruktów osobowego G. A. Kellyego. Na gruncie myślenia behawioralnego zwracającego uwagę na zagadnienia uczenia się, modelowania społecznego, wzmocnień oraz konfliktów nie sposób pominąć teorii P. Stallarda i O. Johna obok cytowanej przez Autorkę pracy doktorskiej teorii uczenia się A. Bandury dla eklektycznego zaprezentowania problematyki dynamizmów osobowościowych odpowiedzialnych za pozytywny przebieg procesów kontroli wewnętrznej i zmiany społecznej.

Odniesienie się do teorii przedstawicieli psychologii poznawczej K. Obuchowskiego, A. Lewickiego, J. Reykowskiego i Z. Chlewińskiego pozwoliłoby Doktorantce wydobyć czynniki wewnątrzosobowe a nade wszystko myślenie, motywację, percepcję, pamięć, wyobraźnię oraz uczucia i emocje, które zajmują centrową lub marginalną rolę dla doświadczeń życiowych skazanych poddawanych sytuacjom trudnym i opresyjnym.

Istotną rolę w prawidłowej strukturalizacji procesu poznawczego odnoszącego się do metaanalizy sytuacji życiowej sprawców przestępstw przedterminowo zwolnionych z zakładów karnych, mogłyby odegrać teorie przedstawicieli reprezentujący nurt myślenia dla psychologii humanistycznej C. Rogersa i R. Agnewa. W warstwie ontologicznej należy zawsze odnotować

znaczenie i rolę świadomości zindywidualizowanej oraz subiektywizmu i subiektywności w kształtowaniu wolności emocjonalnej odpowiedzialnej u osób karanych za tożsamość dewiacyjną.

Niezwykle doniosłe i ważne są teorie psychotransgresjonistyczne dla zdiagnozowania sytuacji życiowej sprawców przestępstw J. Kozieleckiego, S. Szumana, H. Markusa i P. Nuriusa, gdyż odwołują się one do istotnego dynamizmu osobowościowego warunkującego przebieg procesów asymilacji i akomodacji społecznej. Jest nim metapotrzeba hubrystyczna wpływająca na sferę wolności wyboru „ekstensywną motywację, potrzebę dowartościowania samoświadomości oraz potrzebę uczestnictwa w przestrzeni kulturowej. Doprowadza ona do wyzwalań aktów działania, myślenia i doznawania „których celem jest osiągnięcie satysfakcji, zadowolenia i realizowania planowanych celów życiowych.

Analizowanie sytuacji życiowej sprawców przestępstw poddanych rygorom instytucji warunkowego przedterminowego zwolnienia przy wykorzystaniu aksjomatu kontekstu wymaga uzupełnienia rozważaniami zapożyczonymi z grupy teorii socjologicznych „zwłaszcza dla oceny wagi czynników makrostrukturalnych i transkulturowych dla przebiegu i skuteczności procesu kontroli i zmiany społecznej. Do nich zaliczyć należy teorię anomii F. Durkheima „labelingu czyli etykietowania S. Beckera i E. Lemerta oraz teorie tożsamości osobowej i wspólnotowej E. Ericsona, A. Giddensa i Ch Taylora. Dodatkowo należy wyróżnić jako istotną dla prawidłowej i wszechstronnej i eklektycznej metaanalizy teorię reprodukcji społecznej i przemocy symbolicznej Pierra Bourdieu. Określa ona model odtwarzania życia osób odnosząc się do jej poprzedników za pośrednictwem habitusu społecznego, będącego wyuczonymi dyspozycjami osobowymi warunkującymi proces postrzegania, myślenia i odczuwania w określony charakterystyczny zindywidualizowany sposób.

Dyspozycje personalistyczne posiadają swoją dynamikę i zakres mieszczący się w trajektorii społecznej wyzwalając stany finalne w postaci stagnacji, awansu bądź degradacji w odpowiedzi na habitus indywidualny będący następstwem habitusu społecznego. Tworzywem zespalającym myślenie, działanie oraz doświadczenia jednostki z otoczeniem i środowiskiem zewnętrznym jest kapitał kulturowy, ekonomiczny i symboliczny pozwalający na zintegrowany rozwój osobowościowy.

W celu zaprezentowania całościowego modelu normatywno-kulturowego asymilacji i akomodacji społecznej skazanych w ramach którego przełamywane miałyby być ograniczenia ,bariery, stereotypy ,schematy oraz myślenie konserwatywno-reliktowe na temat przestępcy, przestępczości i form i metod jej ograniczania, należy sięgnąć do zapomnianej teorii treści i form samoświadomości Zbigniewa Zaborowskiego. Wiąże się ona z sumą treści wewnętrznych przeżywanych subiektywnie oraz okoliczności zewnętrznych obejmujących zachowania jednostek poprzez realizowane role i stosunki społeczne, w których osoba odgrywa znaczenie. W przestrzeni wewnętrznych i zewnętrznych treści samoświadomości uczony wyróżnił cztery formy: indywidualną, obronną, rzeczową i refleksyjną i to one stają się rezultatem rozwoju moralno-społecznego jednostki i odpowiadają za dynamikę kształtowania się jej tożsamości.

4. Opis problematyki stymulowania zachowań prospołecznych i rozwoju moralnego u sprawców przestępstw przedterminowo zwolnionych z zakładów karnych, sprowadza się do ukazania zależności przyczynowo-skutkowych i użyteczno-celowościowych pomiędzy nimi a otoczeniem społecznym.

Spoiwem łączącym w homogeniczną całość relacyjność, interakcjonizm, wzajemną wymianę i współpracę powinna być antropologiczno-filozoficzna perspektywa badawcza, która na poziomie indywidualnym i wspólnotowym

może osiągać ten stan w sposób najbardziej uniwersalny. Przywołując myślenie K. Wilberga, K. Dąbrowskiego i J. Aleksandrowicza należało w rozprawie wyraźnie zdefiniować, iż to co w życiu jednostki dane jest jej bezpośrednio: byt, wartości, przeznaczenie, odpowiada im holistyczność natury ludzkiej skupiającej w jednoświacie świat fizyczny, psychiczny, duchowy i społeczny. Przede wszystkim przeciwstawiają się sobie świat natury i świat ideałów. Dzieli je przepaść spinana dwoma mostami: jeden prowadzi w wymiar transracjonalny, zaś drugi w wymiar eschatologiczny. Stan natury jest indyferentny wobec wartości, a stan ontyczny jest zbyt wymagający pod każdym względem, aby mógł być kiedykolwiek zrealizowany. Prawdziwym i realnym przeto terenem ludzkiego działania jest przestrzeń transkulturowa z całą swoją zmiennością i konwencjonalnością.

Zaakceptowanie określonej koncepcji filozofii człowieka i jego roli dla wspólnotowości stanowi żywotny grunt dla organizowania systemów normatywno-instytucjonalnych w państwie. Spoiwem, tworzywem łączącym te dwie materie przedmiotu poznania jest sfera racjonalizmu i kondycji emocjonalno-duchowej jednostki ukierunkowana na myślenie optymistyczne, odważne i kreatywne ogarniające zasoby i potencjały rozwojowe środowiska wewnętrznego i środowiska zewnętrznego potwierdzające urzeczywistnienie ideałów i wartości. To jest obiektywna płaszczyzna do pozytywnego przystosowania społecznego sprawców przestępstw w procesie readaptacji włączającej, uwzględniającej dynamizmy osobowościowe jako okoliczności realnej kontroli wewnętrznej i zmiany wspólnotowej.

W systemie resocjalizacji i readaptacji środowiskowej procesy asymilacji i akomodacji wspólnotowej nie mogą polegać, jak to zaprezentowała Autorka w swojej rozprawie doktorskiej, na działaniach konkurencyjnych, rywalizacyjnych bądź przeciwstawnych ale na ciągłym i dynamicznym

postępowaniu zmierzającym do usuwania stanów dysfunkcyjnych a w następstwie do osiągnięcia efektów scalenia i zjednoczenia.

Tym samym nie można zaakceptować poglądu Doktorantki wyrażonego w rozdziale drugim rozprawy na stronie 45, iż korzyści warunkowego przedterminowego zwolnienia skazanych z zakładów karnych mają wymiar ekonomiczno-społeczny. Należy wyraźnie podkreślić, iż podstawową dyspozycją transkulturową instytucji normatywnej jest kreowanie wartości edukacyjnych w obszarze przebudowy reguł odpowiedzialności karno-prawnych związanych z przeżywaniami przez sprawców przestępstw winy psychologicznej. Przełamywanie wstydu w stronę winy i odpowiedzialności proaktywnej w miejsce reaktywnej pozwala wszystkim stronom postępowania socjalizacyjnego na bazie dymensji wewnątrzosobowościowych samowychowania, samoświadomości, samo-refleksyjności oraz samostanowienia „uznać wspólne dobro jakim jest sprawiedliwość naprawcza dająca rzeczywiste szanse i nadzieje na zmianę jakościową sytuacji życiowej.

Instytucja warunkowego przedterminowego zwolnienia jest środkiem do tego celu, zaś celem stają się sprawca i ofiara oraz społeczeństwo w nowej relacyjności partycypacji kulturowej. Tylko tego rodzaju kontrola i zmiana społeczna może doprowadzić do eliminowania w świadomości indywidualnej i supraindywidualnej stereotypów, mitów i mechanistyczno-reaktywnego postrzegania więźniów o tożsamości dewiacyjnej.

5. Doktorantka na stronie 46 do 51 maszynopisu pracy doktorskiej przeprowadziła indagacje naukowe „iż rola społeczna daje szansę skazanym w warunkach probacji do przełamywania tożsamości dewiacyjnej poprzez włączenie osób w realizację pozytywnych powinności i zobowiązań proponowanych przez wspólnotę. Rola i funkcja społeczna stanowi zatem

materialne kryterium pomiaru efektywności przebiegu procesu resocjalizacyjno-readaptacyjnego.

Wypada nie zgodzić się z tym stanowiskiem ,gdyż jest ono myśleniem uznającym skazanych jako rzeczy, przedmioty, a nie podmioty zaprojektowanej zmiany i kontroli społecznej. Pozycyjny status materialno-rzeczowy określa stan mechanicznego i strukturalno-funkcjonalnego podporządkowania się jednostki do wypełniania zewnętrznych działań narzucanych z góry w wyniku sterowania społecznego. Przywołać należy w tym miejscu imperatyw kategoryczny I. Kanta, iż człowieczeństwo tak w sobie ,jak i w osobie innego należy zawsze traktować jako cel a nigdy jako środek. Zgodnie z poglądami H. Starczewskiej wyrażonymi w dziele, pt. „Koncepcja człowieka a model wychowania”, aksjologia zakładająca, iż człowiek jest utożsamiany bez reszty z rolą bądź funkcją ,którą wyznacza mu system organizacji zbiorowości i ceniony jest wyłącznie ze względu na to jak wypełnia powinności; konstatuje model spartański uznający osobę jako przedmiot. Należy zdecydowanie przeciwstawić mu model sokratejski oparty na założeniach, iż osoba postrzegana jest jako podmiot autonomiczny i nie podlega manipulacji zewnętrznej gdyż jest ona twórcą samego siebie, istotą zdolną do integralnego rozwoju i samodzielnego odkrywania sensu i celów życia na bazie dotychczasowych doświadczeń egzystencjalnych.

W procesie resocjalizacji i readaptacji faworyzacyjnej aksjomat podmiotowości oznacza autonomiczność i samostanowienie o sobie i ma fundamentalną wartość, gdyż akceptuje prawo jednostki do integralnego rozwoju moralnego będącego stanem eklektyczności dymensji indywidualnych i wspólnotowych.

6.Doktorantka na stronach od 50-52 rozprawy doktorskiej wyraziła pogląd, iż koncepcja warunkowego przedterminowego zwolnienia skazanych z zakładów karnych będąca normatywną propozycją systemu wtórnej

socjalizacji przestępców w warunkach wolnościowych oparta jest na idei karania i nagradzania. Znajduje to wyraz w jej funkcji wychowawczo-poprawczej oraz faktami opuszczania zakładów penitencjarnych przez skazanych przed końcem kary izolacyjnej lub stosowania od razu po spełnieniu ustawowych przesłanek materialnych a także braku orzeczenia o dozorze w okresie próby bądź zwolnienia z części nałożonych obowiązków.

Należy zdecydowanie odrzucić takie stanowisko ,gdyż sankcje penalne muszą zawsze spełniać rolę działań karzących a nie nagradzających z tym zastrzeżeniem ,iż proces ten nie może polegać na stosowaniu nadmiernej dolegliwości przybierającej postać represji, zniewolenia bądź wykluczenia osoby ze wspólnotowości. Ta kategoria reakcji karzących wsparta na idei sprawiedliwości wyrównawczej zakłada usprawiedliwiony humanitarny odwet. Polegać ma on na prawie gwarantującym symetryczny i równy udział ofiary i sprawcy oraz społeczeństwa w dochodzeniu do porozumienia i konsensusu uwzględniającego wzajemność respektowania wolności wewnętrznej i samokontroli jako niepodzielnych atrybutów godności osobowej.

Model pro aktywnego karania wyzwalającego samoakceptację, samowychowanie ,samorefleksyjność i samoświadomość w całości wspiera się na dynamizmach osobowościowych uznających po stronie sprawcy akt winy psychologicznej a po stronie ofiary i społeczeństwa akt racjonalnego zadośćuczynienia i sposobu wyrównywania szkody będącej następstwem czynu kryminalnego. Nie można tych stanów osobniczych potraktować jako profity bądź korzyści materialne, ponieważ cały proces koncyliacyjny przebiega wzdłuż osi psychiczno-duchowej wyzwalającej obustronne działania afirmacyjne w przedmiocie odpowiedzialności i dobrowolnego zaciągania zobowiązań.

Proces karania skazanych dolegliwościami probacyjnymi pozwala na zmiany ich sytuacji życiowej ze względu na indywidualne przewartościowanie dymensji tożsamościowych a co więcej przybliża jednostki do osiągnięcia uzasadnionego poziomu partycypacji społecznej będącej gwarantem rzeczywistego włączenia się do życia w środowisku otwartym. Odrzucić należy indagacje Autorki opracowania wyrażone na stronach 29-30, iż profil personalistycznych zmian osobowościowych odpowiada za całkowite powodzenie przebiegu procesu readaptacyjnego. Należy uznać konieczność tychże zmian jako stanu wyjściowego do włączania się w żywotne sprawy wspólnoty w tym rodziny i środowiska lokalnego, gdyż wsparcie i zachowania alterocentryczne pojawiają się w wyniku aktywności intrapersonalnej i interpersonalnej. Treść kary probacyjnej wymusza tego rodzaju interakcjonizm pozwalający na : przeżywanie wspólnoty, bycie człowiekiem pozytywnych grup społecznych, identyfikację ze środowiskiem lokalnym, wytwarzanie scalającej więzi osobowo-kulturowej, zrozumienie uczuć i emocji u siebie i innych ludzi. wysoką samokontrolę, rozwijanie zdolności komunikacyjnych, nabywanie umiejętności zachowań fair play oraz wykształcenie dynamizmu odporności i sprężystości na sytuacje życiowe obarczone ryzykiem „niepewności” lub stresu.

Odrzucając paradygmat karania i nagradzania a proponując paradygmat zrównoważenia dymensji indywidualistyczno-wspólnotowych w procesie karania w oparciu o sankcje probacyjne można wykreować w praktyce instytucjonalną ofertę resocjalizacyjno-readaptacyjną o charakterze otwartym i poszukującym stwarzającą rzeczywiste możliwości dla skazanych wychodzenia w życiowych sytuacjach opresyjnych i konfliktogennych przy wsparciu i pomocy środowiska zewnętrznego.

7. Uznawanie przez Autorkę opracowania wartości bezpieczeństwa po stronie jednostki i wspólnoty jest trafnym stanowiskiem uzasadniającym efektywność procesów wtórnej socjalizacji. Zabrakło wyraźnego wyartykułowania innych wartości oraz dynamizmów i dymensji osobowościowych odpowiedzialnych za stan ich realizacji. Tożsamość osobowa, cele i jakość życia człowieka pozostają w bezpośredniej zależności z wartościami a nie postawami społecznymi bądź zjawiskiem depersonalizacji, dyskryminacji, marginalizacji bądź defaworyzacji wspólnotowej. Miejsce i uczestnictwo jednostki we wspólnocie lokalnej po odbyciu kary izolacyjnej wiąże się z restrukturalizacją potrzeb, zasad i planów życiowych wynikających z podłoża wolności emocjonalnej i autonomii osobowej. Autorka dysertacji doktorskiej zbyt dużą rolę przypisuje otoczeniu społecznemu jako hierarchicznie najwyższej stojącej właściwości odpowiedzialnej za efektywny proces integracji skazanych na wolności. Zgodnie z teorią dezintegracji pozytywnej K. Dąbrowskiego oraz aksjomatem zrównoważenia proces kontroli wewnętrznej i zmiany zachowań winien następować stopniowo i proporcjonalnie na każdym poziomie dynamizmów warunkujących przewartościowanie czynników osobowościowych i odpowiadających im dymensji supraindywidualnych i transkulturowych.

Jednocześnie należy odrzucić zdecydowanie pogląd Autorki opracowania, iż integracja skazanych w środowisku lokalnym zmierzać powinna do „zrównoważonego rozwoju” wyzwalającego pozytywne i prospołeczne wzory zachowań na poziomie „uznawania podmiotowego kapitału”. Stanowisko to wyrażone zostało bezpośrednio na stronie 87 i 210 maszynopisu pracy doktorskiej. Na podstawie wiedzy kognitywnej wtórna integracja nie zakłada homeostazy osobowej ale stan dezintegracji pozytywnej niescalonej i scalonej warunkującej proces urabiania okoliczności uspołecznienia i zasadnej komunikacji społecznej na poziomie

wielowymiarowych dynamizmów osobowych kształtujących skuteczność, interakcjonizm i reaktywność emocjonalną w praktycznym działaniu.

Ponadto proces resocjalizacji i readaptacji inkluzyjnej mający postać atrakcyjnej oferty normatywno- instytucjonalnej, polegającej na przygotowaniu skazanych w warunkach przedterminowego zwolnienia z zakładów karnych do wypełniania pozytywnych ról społecznych, nie ma szans na powodzenie bez uprzedniego wprowadzenia programów zindywidualizowanego podejścia diagnostyczno-prognostycznego. Tym samym indagacje Doktorantki przeprowadzone w rozdziale IV pracy doktorskiej mają przeciętną wartość naukową ,gdyż uznawanie działalności terapeutycznej mechanicznie przyporządkowującej człowieka do konstruktywnych społecznie ról i funkcji jest jedynie wyborem strategii działań z zakresu inżynierii środowiskowej pomijającej istotowe dymensje warunkujące proces asymilacji i akomodacji wspólnej w postaci dotychczasowych doświadczeń oraz celów i planów życiowych skazanych. Wypracowanie mechanizmów odpornościowych ryzyka i winy psychologicznej zmierzających do zaadoptowania przez jednostkę zachowań oportunistycznych i nonokorformistycznych w miejsce zachowań konformistycznych, otwiera drogę ku internalizacji norm i wartości wspólnych dla jednostki ,grupy i środowiska zewnętrznego.

III. Ostateczna konkluzja dotycząca rozprawy doktorskiej

Nienaganna strukturalizacja pracy zaświadcza ,iż doktorantka wykazała się dużą wiedzą i umiejętnościami naukowej metaanalizy w zakresie różnych dyscyplin a zwłaszcza pedagogiki resocjalizacyjnej. Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt posługiwania się profesjonalnymi metodami badań społeczno-pedagogicznych oraz interpretacji i ocen zebranych materiałów. Poprawny warsztat metodologiczny ,zastosowanie szerokiego

spektrum psychopedagogicznych metod i narzędzi pomiaru empirycznego oraz ugruntowane kompetencje w obszarze stawiania to podstawowe umiejętności ,którymi wykazała się Doktorantka podejmująca trud zdiagnozowania zagadnienia sytuacji życiowych sprawców przestępstw przedterminowo zwolnionych z zakładów karnych.

Mgr Adrianna Gawenda przeprowadziła dyskurs naukowy w sposób przejrzysty, uporządkowany, wsparty na ugruntowanej wiedzy interdyscyplinarnej pozwalający w sposób wielopłaszczyznowy i wielowymiarowy zdiagnozować przedmiot i proces poznawczy posługując się regułami hermeneutycznego dociekania prawdziwości.

Lektura pracy doktorskiej nie nasuwa wątpliwości ,iż celem zasadniczym było określenie aksjologiczno-pedagogicznego modelu oddziaływań transkulturowych pozwalający skazanym powracać do wspólnotowości poprzez przewartościowanie zachowań eksternalistycznych w stronę zachowań prospołecznych i empatycznych.

W pełni zasadnym jest uznanie, iż w zakresie formułowania ocen, przewartościowania własnego stanowiska oraz doboru merytorycznej argumentacji, Doktorantka wykazała duże zdolności oraz potwierdziła znaczący potencjał naukowy artykułowania poglądów w sposób logiczny, jasny i spójny.

Reasumując stwierdzam, iż rozprawę doktorską mgr Adrianny Gawendy pt. „Sytuacja życiowa sprawców przestępstw przedterminowo zwolnionych z zakładów karnych” oceniam pozytywnie. Doktorantka podjęła udaną próbę rozwiązania istotnych zagadnień z obszaru nauk społecznych, dyscypliny pedagogika a odnoszących się do normatywno-organizacyjnego modelu resocjalizacji i readaptacji inkluzyjnej stwarzającego realne warunki partycypacji i wsparcia wspólnotowego pozwalającego na wykształcenie

u skazanych postaw społecznych akceptujących biocentryzm a odrzucających niezaradność życiową.

Rozprawa doktorska mgr Adrianny Gawendy niewątpliwie stanowi samodzielny dorobek naukowy, który w mojej ocenie w pełni wyczerpuje wymogi przewidziane w art.13 ust.1 Ustawy z dnia 14.03.2003 roku o stopniach, tytułach naukowych oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki. (Dz. U. nr 65.poz.59 z późn. zm.)

W związku z pozytywną oceną rozprawy doktorskiej wnoszę o dopuszczenie mgr Adrianny Gawendy do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Warszawa, 8.04.2016

Prof. zw. dr hab. Andrzej Bałandynowicz